

kuten esimerkiksi Anja Koski-Jänneksen oma-apuoppaassa kädestä pitäen näytetään.

Alasuutarin työssä korostuvat muutenkin oletetun ”kulttuurisen” tason prosessit reaalisten ristiriitojen kustannuksella. Hän selostaa, miten se, että puoliso yrittää rajoittaa toisen juomista, saattaa yllyttää miestä juuri juomaan, jolloin tilanne helposti ajautuu noidankehäksi (1986 a, 259). Ihmissuhteissa rankaisun erityisestävyys saattaa olla huonompi kuin anteeksiannon. Mutta tässäkin Alasuutari mielestäni vähättelee valtataistelun ja intressiristiriidan reaalisuutta kontrollintyristysten kustannuksella. Jos mies häiritsemättä juo tavalla, joka rikkoo yhteiselämän edellytyksiä ja kohtuullisia sääntöjä, tilanne on paha. Alasuutarin mielestä naiset ovat epäloogisia, kun he eivät lopeta suhdetta vastauksena tahalliseen normien rikkomiseen (1986 a, 260). Onneksi naiset itse katsovat, että on muitakin vaihtoehtoja kuin vaieta tyystin tai panna välit heti poikki.

***

Kuuluisassa runossaan Sándor Petőfi sanoo:

vapauden ja rakkauden
ne kaksi minä tarvitsen
elämäni uhraan
puolesta rakkauden
rakkauteni uhraan
puolesta vapauden.

Vapauden ja rakkauden arvojärjestys on sama kuin Alasuutarin aineiston alkoholiongelmallisilla työmiehillä. Erojakin on. Petőfillä vapauden ensisijaisuus on tietoista, ei tutkijan konstruktio. Hän ei ajatellut vapautta ensi sijassa vapautena parisuhteen ahdistavuudesta. Tarkempi analyysi tietysti voisi paljastaa muitakin.

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti: Miehen elämänmuutos ja alkoholismi. Miten elämänasenteesta tulee henkilökohtainen ongelma. *Alkoholipolitiikka* 51 (1986): 5, 254–262. 1986 a

Alasuutari, Pertti: Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, tutkimuksia, sarja A: 9/1986. Tampere: Tampereen yliopisto, 1986. 1986 b.

Jukka-Pekka Takala

Christoffer Tigerstedtille

Artikkelissani (*Alkoholipolitiikka* 5/1986) olen tehnyt selkoa siitä, miten suomalaiset nimeävät alkoholijuomia kuvatellessaan juomistilanteitaan. Christoffer Tigerstedt esittää (*Alkoholipolitiikka* 6/1986) tärkeitä huomautuksia aineiston rajoituksista. Kiinnostavia ovat myös hänen

pohdintansa siitä, miten suomalaisten käyttämä luokittelujärjestelmä on saanut alkunsa ja mitkä seikat sitä ylläpitävät. Puheenvuoro sisältää kuitenkin myös artikkelini väärinluvusta syntyneitä virhetulkintoja.

Ensimmäinen virhetulkinta koskee tavaramerkkejä. En edes piilevästi lähde siitä, että merkit olisivat ”kehittyneen erottelukyvyn mitta”. Juomanimitykset on jäsennettävä selkeiksi luokiksi, jotta niitä voisi tarkastella kvantitatiivisesti. Merkki edustaa tarkempaa erottelua kuin muut käyttämäni tasot. Näistä luokittelun lähtökohdista esitän kyllä vertailuja siitä, millä ja miten yksityiskohtaisella tasolla eri juomaryhmiä erotellaan. Tässä yhteydessä en aio niitä toistaa.

Toinen väärinkäsitys koskee kvantitatiivisten taulukoiden osuutta. Tigerstedtiltä on jäänyt huomaamatta, että tarkastelu etenee kautta linjan kahdella tasolla, kvantitatiivisesti ja kvalitatiivisesti. Tigerstedt epäilee väitettäni siitä, että on tärkeämpää ilmaista oluen vahvuus kuin viinin väri. Epäilyjään hän tukee viittaamalla taulukkoon 1, jossa merkki ja tyyppi ilmaistaan viineistä selvästi useammin kuin mallasjuomista. Tarkka lukija olisi kuitenkin luokittelun selostusta katsomalla päässyt selville siitä, että viinityypit ja -merkit sisältävät maininnat paitsi miedoista myös väkevästä viineistä. Päätelmä oluen vahvuuden korostumisesta ennen viinin väriä ei siten perustu taulukkoon vaan niihin esimerkkeihin, joissa samassa kuvauksessa ilmaistaan oluen väkevyys, mutta viini nimitään vain viiniksi.

Tigerstedtin epäilyjen innostamana olen kuitenkin laskenut prosentteina kaikista viinimaininnoista, miten usein valko- ja punaviini erotetaan toisistaan. Näiden mainintojen prosenttiosuus on 32. Kaikista mallasjuomia koskevista maininnoista 44 prosentissa nimitään erikseen se seikka, onko kyseessä A-olut vai keskiolut.

Tärkeitä uusia ulottuvuuksia tuo Tigerstedtin huomautus siitä, että merkitykset ja erottelut voivat elää ihmisten toiminnassa ilman, että ne puetaan sanoiksi. Tästä olen toki ollut analyysissani tietoinen. On totta, että châteauiini voidaan markkeerata kertomalla: ”Join lasillisen hyvää punaviiniä”. Ilmeistä myös on, että kun menen tupakalle, en kerro, mitä savukemerkkiä poltan. Vain Mauri Sariolan romaanien ihmiset ja Château Bourdieun ja Midin kulloisenkin happamuusasteen tuntijat pukevat merkkitietoutensa sanoiksi. Todellisessa elämässä merkitietoisetkin hienostelijat polttavat savukkeita ja odottavat, että ympäristö huomaa, mitä merkkiä he polttavat.

Seuraako tästä tosiasia se, että sanalliset juomamaininnat ovat epäkelvoo tutkimusaineistoa. Ei seuraa, sillä niiden kautta saamme tietoa siitä, että on hyvin yleistä asettaa alkoholijuomat yleiskategoriana kaikkia muita juomia vastaan, että väkevät juomat erotellaan tarkemmin kuin miedot, että merkkierottelu on yleisintä suurkuluttajien suosimien juomien kohdalla ja että on tärkeämpää erottaa oluen väkevyys ennen viinin väriä.

Tigerstedtin argumentoinnissa on kuitenkin yksi porras lisää. Hän arvelee, että Alkon haastattelijalle puhutaan virallistemmin kuin muille. Tämä on tärkeä ongelma, johon olen artikkelissani viitannutkin. Haastattelijat eivät esittäytyneet Alkon myyjiksi, mutta heidän ajatus- ja puhetapansa voi silti vaikuttaa haastateltavien puheisiin. Niin mahtavaksi en Alkon haastattelijaa kui-

tenkaan usko, että hän saa tekniikan tohtorin sanomaan: "Johtokuntien välinen lounas, jossa nautittiin tavan mukaan ruoan kanssa alkoholia". En siis usko, että tulokset voidaan mitätöidä vain viittaamalla siihen, että haastattelija on Alkon myyjä.

Valtion ääni kuuluu myös kansan vastauksissa, mutta monopoli ei ole noussut tyhjästä, vaan sillä oli yhteiskunnallinen perustansa suomalaisissa juomatavoissa. Suomalaisien käyttämät juomanimitykset (alkoholi, tömpsy, tujaus) olivat nekin olemassa jo ennen Alkon tiskejä, myyntitilanteita ja Alkon alkoholipolitiikkaa. Tämä käy ilmi muun muassa vuosisadan alun kirjallisuudesta, jossa nimitykset myös vaihtelevat virallisen kalseista leikkisiin kiertoilmaisuihin. Siinä Tigerstedt varmaankin on oikeassa, että valtion puhe omalta osaltaan ylläpitää tätä perinnettä.

Toisaalta en tiedä, kuinka paljon rikkaammaksi ja paremmaksi Suomi muuttuisi siitä, että voisimme erottaa toisistamme tuotemerkein, jos nyt Tigerstedt on tätä yhteiskunnalliseksi tavoitteekseen edes asettanut.

Käynnissä olevassa ravintolatutkimuksessa Pitkäsillan eteläpuolen juppibaarien oluen juojat kertovat, että he eivät vapaaehtoisesti suostuisi käymään Pitkäsillan pohjoispuolen kapakoissa: "Kaikki mikä on Pitkäsillan tuolla puolen on jotenkin väärin. Ei siitä pääse yli eikä ympäri." Vaikka merkkien erottaminen ehkä auttaa erottelemaan ihmisiä, Pitkäsilta on yhä vielä tärkeämpi erotteleva kuin Koffin Light.

Pirjo Paakkanen

Wallraffin tapaus — tie, totuus vai koko elämä?

Hintelä, aran ja suorastaan ujon tuntuinen mies kirjoittaa kirjan. Kirja kilpailee huomiosta ja menestyksestä muiden teosten, filmien, sanomalehtien, kampanjoiden ja satelliittikanavien kanssa. Jostain kumman syystä juuri se kirja huomataan. Kirjasta tulee ennennäkemätön myyntimenestys. Mutta prosessi ei vielä pääty tähän: kirjan "sanoma virittää mitä moninaisimpia tunteita, ajatuksia, ideoita, uudelleenarviointoja". Se paljastaa niin työnantajan kyseenalaiset, suorastaan rikolliset menettelytavat kuin saattaa häpeään liudan jämeriä ammattiyhdistystoimitsijoita. Ennen kaikkea se paljastaa turkkilaisen siirtotyöläisen elävän keskieuropalaisessa hyvinvointivaltiossa lähes orjan asemassa. Se herättää myös sosiaalisen vastuun, vilpittömän halun parantaa näiden sorrettujen ihmisryhmien oloja. Miten tämä on mahdollista? Millaisia journalistisia keinoja käytettiin? Mihin tiedotustutkimuksen teoriaan menestys voitaisiin operoida? Miksi siirtolaisvalistus meni näin poikkeuksellisen hyvin "perille"? Ainakin valistajia ja tiedotustutki-

joita asian luulisi kiinnostavan.

Professori Pertti Hemánus, joka aina jaksaa olla ajan hermolla, viittaakin Wallraffin tapaukseen artikkelissaan (Alkoholipolitiikka 6/1986) yrittäessään selittää valistuksen virittävyyden ideaa tai ideattomuutta. Hemánus tulkitsee Wallraffin tapausta näin: "Luulen Wallraffin epäakateemisena käytännön miehenä ymmärtäneen virittävyyden idean eräät aspektit tutkijoita paremmin." Wallraffin menestyksen salaisuudeksi Hemánus tarjoaa todellisuudenmukaisuutta, jonka hän tulkitsee objektiivisuudeksi viitaten kirjailijasta tehtyyn haastatteluun, jossa tämä kertoo, ettei hän niinkään pyri kirjallisuuteen, joka on taidetta, vaan todellisuuteen, koska "todellisuudella on taidetta parempi ilmaisuvoima ja vaikutusmahdollisuus".

Tulkinta on mielenkiintoinen, mutta herättää joitakin kysymyksiä. Eikö juuri tieteen olemukseen ole kautta aikojen liitetty ehdoton vaatimus totuudellisuudesta, asioiden objektiivisesta tarkastelusta? Mikäli siirtotyöläisten oloista olisi tehty objektiivinen, tieteellinen tutkimus, olisi se ehkä paljastanut samoja asioita jopa laajemmin. Tutkimusraportti tuskin kuitenkaan olisi saanut Pohjalla-kirjan huomiota osakseen tai poikinnut vastaavia "uudelleenarviointoja". Intoa hehkuvaa tutkijaa olisivat enintään vanhemmat kollegat hieman kovistelleet tulosten tulkinnan rohkeudesta ja kohderyhmän edustavuudesta. Huoli uran kehityksestä olisi pianikin sammuttanut totuuden tulen.

Wallraffin kirjassa täytyy siis olla muutakin kuin virittävää, mutta tinkimätöntä todellisuudenmukaisuutta. Olisiko se muu taidetta?

Mutta missä loppuu tiede ja mistä alkaa taide? Onko suuressa taiteessa pääpaino muoto- ja tyyliseikoilla sisällön ja todellisuudenmukaisuuden kustannuksella? Onko Väinö Linna vain halunnut "virittää keskustelua" työväkiystävällisellä tyyllillään? Kenen todellisuutta Kivi kuvasi? Entä Tšehov? Steinbeck? Hugo?

Eikö kestävän, suuren taiteen tunnusmerkkinä ole aina myös ollut pyrkimys todellisuudenmukaisuuteen, vaikka se totuus olisi kuinka kirvelevä tahansa? Tulisimmeko nyt lähelle Wallraffin menestyksen arvoitusta: kyse ei ole pelkästään todellisuudenmukaisuuden kuvaamisen tinki-mättömyydestä, vaan itsensä alttiiksi panemisesta, omien etujen unohtamisesta tulemalla aliksi alien joukkoon eikä vain ulkokohtaisesti aleja analysoimalla, observoimalla tai syvähaastattelemalla tai kirjoittamalla mielikuvien perusteella siirtotyöläisen arjesta? Moniko meistä on valmis konkreettisesti jakamaan jonkin siirtotyöläisjoukon kaikki vaivat, vaarat ja valmis menettämään terveytensä, jopa henkensä näiden kanssa? Ns. etujen ajamiseen meistä kyllä on, mutta onko muuhun?

Kyse ei ehkä olekaan enää teoriasta, objektiivisuudesta eikä "keinoiltaan klassisesta, kaikkia muutokokeiluja kaihtavasta menestyskirjasta" vaan koko elämästä? Onko Wallraff vain harvinainen lintu, antijuppi, jolla ei ole mitään velvollisuuksia itseään kohtaan, mutta sitä tinki-mättömpiä velvollisuuksia toisia kohtaan?

Leena Warsell